

Passover Quick Reference

By Rabbi Yaakov Hoffman

Washington Heights Congregation, New York, NY

Note: This is by no means a complete guide to the laws of Pesach; it is only meant to draw attention to key issues. Please do not hesitate to [e-mail](#) or call/text me with specific questions or for more information.

The footnotes generally only address *balabot* that are not explicit in the classical legal sources. References to all books unless otherwise indicated are to the section or volume on the laws of Passover.

Contents

I.	Cleaning for Passover	1
II.	Selling <i>chametz</i>	1
III.	Kashering	2
IV.	Mixtures of <i>chametz</i>	4
V.	Pesach Products	4
VI.	Matzah, Maror, Charoset	5
VII.	The Four Cups	6
VIII.	Erev Pesach	7
IX.	Seder Night.....	8

I. Cleaning for Passover

Any room into which food is sometimes brought must be cleaned to the best of one's ability. One need not worry about dust, tiny crumbs, etc. Therefore, it is unnecessary to check books,¹ although books that have been used near food should not be brought to the table on Pesach. Benchers from during the year should be stored away for Pesach.

One should pay special attention to cleaning cell phone and laptop computers, which have small crevices and are often in the vicinity of food. These devices should not be placed on surfaces used for food preparation and consumption during Passover.

Rooms that have been thoroughly cleaned must still be checked during the Search for *chametz* (*bedikat chametz*) on the night before Passover begins, albeit somewhat more cursorily.² If one will not be home on the night before Passover, one makes *bedikat chametz* on an earlier night without a blessing.

Nowadays, one should use a flashlight instead of a candle to investigate crevices during *bedikat chametz*.³ It is unnecessary and generally counterproductive to turn off the electric lights while performing the search.

II. Selling Chametz

Ideally, one should dispose of all the *chametz* in one's possession before Passover.⁴ If this is difficult, one may sell one's remaining *chametz* products to a non-Jew (*mechirat chametz*). Some rely on *mechirat chametz* for items whose permissibility to be kept over Pesach is questionable (e.g. flour⁵), but not for products that are certainly *chametz*. If one rids oneself even of questionable items, it is not necessary to perform *mechirat chametz* at all, although some do so in any case.⁶

Products containing no derivatives of the five species of grain (traditionally wheat, barley, rye, oats, and spelt) may be kept over Pesach even if not labeled "kosher for Passover" (note: raw wheat and barley kernels are not *chametz* since they have not become wet). Even Ashkenazim who refrain from eating *kitniyot* (rice, legumes, etc.) on Pesach are allowed to own them, or use them for purposes other than human consumption.

¹ ראה שו"ת אור יצחק ח"א סימן ר"ב והלכות חג בחג פרק ו' דין ח'.

² בהלכות חג בחג פרק ב' סימן ה' לימד זכות על בדיקה בהעברה בעלמא אבל לדינא נקט להחמיר, ולענ"ד בזמננו שהבתים גדולים והדורות חלושים יש להקל בזה.

³ ראה במקורות להלכות חג בחג סוף פרק ה'. ולענ"ד פנס עדיף כי אין מפחדים מסכנה ובודקים בו היטב וזה העיקר.

⁴ מחצית השקל סימן תמ"ח ס"ק ד', ספר ועלהו לא יבול חלק א' סימן רנ"ט.

⁵ הלכות חג בחג פרק י' סעיף ז'.

⁶ אמנם כתב בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק ט' הערה א' שעדיף במקרה זה שלא לעשות מכירת חמץ. וכן שמעתי מהרה"ג ר"ב סיימאן שליט"א דהיכא דאפשר עדיף שלא לתת יד להערמה זו כלל. וכן שמעתי שהגרה"י בעלסקי זצ"ל העדיף שלא למכור חמץ כלל כדי להוציא מליבן של אלו החושבים שחז"ל כביכול תיקנו שצריך לבער חמץ בג' דרכים: בדיקה, ביטול, ומכירה.

Non-Passover utensils must be cleaned from food residue and stored away in a place that is not easily accessible.⁷ They need not and should not be included in *mechirat chametz*. Doing so may necessitate immersing them in a *mikvah* after the holiday.⁸

One may not derive benefit from any *chametz* that was owned by a Jew over Pesach, even after the Holiday is over.

III. Kashering **General Principles**

Only vessels that have come into direct contact with hot *chametz*, or have had *chametz* soaking therein for extended periods, need be kashered. As much as feasible, there is a preference to obtain separate utensils for Passover instead of kashering one's year-round utensils.⁹

Utensils made of metal, wood, or stone may be kashered for Pesach. According to most, plastic may also be kashered. Ashkenazim and Sefardim treat glass utensils (including Pyrex and Corelle) in diametrically opposed manners: Sefardim merely clean the utensil thoroughly and use it for Pesach, whereas Ashkenazim do not allow kashering glass for Pesach at all.¹⁰

Vessels that are used to cook food directly on the fire with no liquid medium (e.g. a spit) must be heated to approximately 800 degrees Fahrenheit (*libbun gamur*). Other vessels used for hot food (e.g. pots, silverware) may be kashered by immersion in water that is at a rolling boil (*hagala*).

Prior to *hagala*, both the pot used for the kashering as well as the vessels to be kashered should be cleaned thoroughly from any rust or food residue and left unused for 24 hours. Every part of the vessel must be boiled, but there is no requirement to submerge it all at once, as there is when immersing new vessels in a *mikvah*. When possible, *hagala* should be followed immediately by rinsing in cold water.

An alternative to *hagala* is *libbun kal*—heating to approximately 500 degrees. *Libbun kal* is especially useful if a utensil has crevices or is otherwise difficult to clean thoroughly, as *hagala* may not be done in such a case. It can also be used for a pot that is too large for *hagala* to be done comfortably. Furthermore, since Ashkenazim may not perform *hagala* on Pesach itself, *libbun* is the method to be employed if one wishes to kasher a vessel during *chol hamoed*.

⁷ העיקר לוודא שלא ישכח וישתמש בהם, עיין בנו"כ לסימן תנ"א סעיף א'.

⁸ משמרת הבית הל' טבילת כלים פרק ה' דין י"א.

⁹ מבוא לספר הגעלת כלים אות י'.

¹⁰ עיין בספר הגעלת כלים פרק י"ג הערה מ' שהביא השיטות אם לאסור מאכל בדיעבד שנתבשל בכלי זכוכית שלא הוכשר כלל. ונלע"ד שיש להקל בזמן הזה שידוע ע"פ בדיקת מומחים שאין זכוכית בולעת כלל. ומדי דברי בו אזכיר שגם כלי נירוסטה כמעט ואינם בולעים כלל, אבל המנהג שלא לחלק בשום אופן בין סוגי המתכות.

Methods for Kashering Specific Utensils and Appliances

Oven: A kosher kitchen should ideally be equipped with a self-cleaning oven, which can clean and kasher itself simultaneously during the self-cleaning cycle. Regular ovens may be kashered with *libbun kal*: after cleaning thoroughly,¹¹ one runs the oven at its highest temperature setting for approximately one hour. Charred residue that remains stuck to the oven may be ignored. If possible, the oven racks should be kashered in a self-cleaning oven.

Stove: The grates of a gas stovetop may be kashered in the oven during its kashering cycle. Electric burners may be kashered by turning them to the highest setting for fifteen minutes. It is recommended to cover the rest of the surface of the stove, e.g. with aluminum foil.¹² If this is impossible (e.g. a glass-topped electric stove), one should not place utensils and food on the area outside the burners during Pesach.

Hot plate: should be left on the highest setting (or only setting, if the temperature is not adjustable) for thirty minutes.

Microwave: One brings a container of water to a boil in the oven (approximately 10 minutes). Ashkenazim should replace or cover the glass turntable.

Sinks: Stainless steel sinks may be kashered by pouring boiling water over all surfaces including the faucet. One should also run the hottest tap water possible out of the faucet. Porcelain sinks may not be kashered, so one should use a sink insert or basin to wash dishes during Pesach.¹³

Counters: Stone, metal, or wood countertops may be kashered for Pesach by pouring boiling water over every surface, or by steaming with steam that remains boiling-hot when it makes contact with the counter. It is customary to cover other types of counters and tables for use on Pesach.¹⁴

Refrigerators and freezers must be very thoroughly cleaned with soap or other cleanser. No covering is necessary.

Tablecloths and dishtowels are considered kosher for Passover by laundering in hot water and detergent. One should use separate vinyl tablecloth covers for Pesach. When new, these are often coated with a fine powder that must be thoroughly washed off before the holiday.

¹¹ הנה בהרבה מדריכים לפסח כתוב שצריך לנקות את התנור בחומר מיוחד לניקוי יסודי של תנורים (כגון איז"א-א"ף), ורק הכתמים הנשארים אחרי האיז"א-א"ף אין להם משמעות הלכתית. ולא הבנתי זה, כי אחרי ניקוי אפילו בסבון רגיל, והכשרת התנור בליבון קל, כל הלכלוך בתנור נשרף ונפסד לגמרי. וכן הסכים הגר"מ וויליג שליט"א שאין צריך להשתמש באיז"א-א"ף.

¹² היינו לכתחלה מחשש שמא יפול מאכל חם או כלי חם עם רוטב במקום שנבלע שם חמץ.

¹³ כן עמא דבר אבל עיין בשו"ת אור יצחק ח"ב קונטרס אחרון הלכות פסח אות סעיף כ"ב אות ב' וג' ובהערות שם.

¹⁴ מיהו אין למחות במי שאינו מכסה את השיש, כ"ש שאין להחמיר אם נפל מאכל עליו בדיעבד, ראה שו"ת אור יצחק חלק ב' קונטרס

אחרון הלכות פסח הערה 35.

Dishwashers: Due to the many different types of dishwashers on the market and the technicalities involved, dishwashers must be dealt with on a case by case basis.

Dentures should be cleaned thoroughly. Preferably, they should not be used for *chametz* for 24 hours before the time of prohibition of *chametz*.¹⁵

IV. Mixtures of Chametz

Before Pesach begins (i.e. sunset on the eve of Pesach), if food for Pesach was accidentally cooked using *chametz* utensils that were not used for the previous 24 hours, the food remains permitted to be eaten on Pesach itself. If the food was prepared on Pesach itself using *chametz* utensils not used in the previous 24 hours, Ashkenazim forbid it but many Sefardim are lenient.

If *chametz* accidentally is mixed into a cooked dish intended for Pesach before Pesach actually begins (i.e. sunset), and the dish contains 60 times the volume of the *chametz*, the dish may generally be eaten on Pesach. During the holiday itself, the mixture of *chametz* in any detectable amount forbids food from being consumed.

The accidental mixture of *kitniyot* into food does not forbid the food from consumption on Pesach for Ashkenazim, but the *kitniyot* should be removed if recognizable. The utensils certainly require no kashering. Therefore, an Ashkenazi may eat in a Sefardic home on Pesach as long as the food being served contains no *kitniyot*.

V. Pesach Products

One should strive to limit one's reliance on processed food products as much as possible.¹⁶ A good place to start is by avoiding commercial items containing derivatives of matzah.¹⁷

All processed products that one does use on Pesach should bear a kosher-for-Passover certification. One should make sure that the certifying agency is indeed reliable and not just assume a product with Hebrew writing is acceptable. Certain items may be used with no special Passover certification (e.g., non-iodized salt, white sugar, regular coffee and tea).

Non-food products do not require any kosher supervision, provided that one does not plan to eat them. Some are stringent to use only perfumes and cosmetics that have been determined to be free of *chametz*.¹⁸ One should use a new toothbrush for Pesach.

¹⁵ לחומרא בעלמא דמסתמא עשוים מחומר שאינו בולע, וגם האוכל שמכניס לפיו בדרך כלל אין היד סולדת בו.

¹⁶ שכל שהמוצר מורכב יותר, קיים יותר חשש לתקלות בכשרות כמובן. וגם אין רוה חכמים נוהה ממה שדורשים היום שכל מוצר תחת השמים יהיה זמין גם לפסח.

¹⁷ מלבד מ"ש לקמן אודות ההידורים המומלצים במצה, ידוע שאין אופין היטב את המצות המיועדות לקמה מצה תעשייתי, כי חפצים שצבען יהיה בהיר ביותר.

¹⁸ ראה ספרו של הרב חיים ג'קטר שליט"א *Gray Matter* כרך ג' עמ' 95 ולהלן.

VI. Matzah, Maror, Charoset

Some eat only handmade matzah for the entirety of Passover;¹⁹ others use only machine-made.²⁰ Those who have no set practice should use handmade matzah at the Seder,²¹ but for the rest of Pesach may use machine-made matzah.²² Machine-made matzah labeled “18 minute matzah” is preferable.²³

All matzah used on Seder night, whether hand- or machine-made, should be *shmurah* (שמורה משעת קצירה)—made from grain guarded since the harvest.²⁴ For the rest of Pesach, non-*shmurah* matzah is perfectly acceptable,²⁵ and even for the Seder if no *shmurah* is available.

Healthy Ashkenazim do not eat any type of “egg matzah” (matzah made with liquids other than water) on Pesach.

Soft matzah is acceptable for Jews of all extractions,²⁶ provided that it is well-baked and made to the same halakhic standards as crunchy matzah.

¹⁹ הרבה פוסקים התנגדו לאפיית מצות במכונה כשהמציאו זאת, כידוע. היו אלה שהתנגדו מטעמים הלכתיים וגם אלה שחששו מקלקולים שעלולים לצאת משינוי ממסורת עשיית המצות. ועיין בהערה הבאה שיש אומרים שמצד אחד כמה חששות שהיו קיימים במצות המכונה המקוריות תוקנו במשך הזמן, אבל מאידך נתחדשו כמה בעיות בעידן המודרני. לכן לענ"ד יש לחזק ידי האוכלים רק מצות יד כל הפסח. ²⁰ סוברים שהמכונות עושות הכל במהירות ובעקביות בלי לחמם את העיסה, ולכן אין חשש לשהיית העיסה בלי עסק אחרי שנתחממה בידים שהחמיר בשלחן ערוך שמייד תחמיץ (סימן תנ"ט סעיף ב'). ואילו במצות יד דרגת כשרותן תלויה בכשרון העובדים במאפיה. אמנם עיין בשו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן ק' וחלק ו' סימן ק"ו שעורר על כמה חששות במצות מכונה בזמננו שלא היו קיימים בדורות קודמים. ולעת עתה לא מצאתי מי שדן בחששות אלו והעלה להתיר, וצע"ג.

²¹ מדינא יש לצדד שמצות מכונה כשרות אפילו לליל ראשון, שלדעת הרמב"ם אין דין כלל של עשייה לשמה אלא שימור מחימוץ, וגם מפעילים את המכונה לשם מצת מצוה. נראה פשוט שמצות עבודת יד עדיפות כי אצלן נתקיים "ושמרתם את המצות" בהידור יותר מפני שנשמרו בפועל בידי בן ברית בכל תהליך הלישה והאפייה. ולאור החששות במצות מכונה בזמננו שהזכרנו בהערה הקודמת, יש להוסיף טעם אחר להעדפת מצות יד: אף אם נמצא דרך להתיר מצות מכונה בזמננו לאכילה בפסח, אין כדאי לצאת בהן לביל ראשון, כמ"ש בעניין דומה בשער הציון סימן תס"א ס"ק כ"ו.

²² הנה יש סוברים שכדאי להקפיד על מצות עבודת יד במשך כל הפסח מפני שלדעת הגר"א מקיימים מצוה קיומית בכל אכילת מצה בכל ימי הפסח, ולדעתם צריך לזה מצה הכשרה אף לליל ראשון. ונראה שיש לפקפק מאד על טעם זה שמצות מכונה כשרות מדינא אף לליל ראשון (כמ"ש בהערה הקודמת), ואין צריך להדר בספק קיום מצוה קיומית.

²³ דהיינו שמנקים את המכונות כל י"ח דקות, במקום לסמוך על כך שהפירורין הקטנים הנתפסים במכונה בטלים בס' בעיסה הבאה, או שאינם מחמיצים מפני תנועת המכונה. וכן שמעתי מהגר"מ וויליג שליט"א שלכתחלה אין לסמוך על זה.

²⁴ מפני שבכל כזית מקיים מצוה יש לנצל כל הזדמנות לביל ראשון לאכול ממצה המהודרת ביותר שיש.

²⁵ שלחן ערוך סימן תנ"ג סעיף ד'. ולפלא הוא בעיניי שהרבה מהמון העם היום מקפידים לאכול רק שמורה משעת קצירה כל הפסח. הרי כל המצות היום שמורות הן משעת טחינה, ולדעת רוב הראשונים זה חשיב "שמורה" אף לליל ראשון. ולשאר ימי הפסח זה כבר הידור גדול מדדינא א"צ שימור כלל, דלא קיי"ל כרי"ף ורמב"ם המצריכים לכתחלה שימור משעת קצירה לכל הפסח. ומה שחושבים שהגר"א פסק ששימור משעת קצירה הוא לעיכובא לכל ימי הפסח, ליתא, דמפורש במעשה רב סימן קפ"ז שהחמיר כן רק במקומו ובזמנו מפני חשש חימוץ במחובר. השווה לשון המעשה רב שם ללשון הר"ן בשם גאון שהביא הגר"א בביאורו סימן תנ"ד סוף סעיף ד', ודו"ק. ויש מהדרים לאכול מצה שמורה משעת קצירה כל ימי הפסח מפני המצוה הקיומית של אכילת מצה לדעת הגר"א. ולענ"ד יש לפקפק בזה כמ"ש בהערה דלעיל לגבי מצות עבודת יד וכ"ש בנידון דידן. סוף דבר אין שום צורך אף לבעל נפש להקפיד על שמורה משעת קצירה כל ימי הפסח, אלא רק לאנשים מפורסמים בחסידות ופרישות המחמירים על עצמם טובא לצאת ידי כל הדעות בכל המצוות בין אדם למקום ובין אדם לחברו. ברם דא עקא שאין בנמצא מצות שמורות משעת טחינה שהן בדרגת כשרות מעולה בשאר העניינים.

²⁶ כן שמעתי מכמה מורי הוראה. ופשוט הוא, שמה שנהגו ברוב הקהילות לאפות מצות דקות ופריכות אינו בתורת "מנהג" כלל, אלא מסיבות מעשיות, שרצו לאפות הכל לפני החג, ורק מצות קשיחות נשמרות בטירותן לאורך זמן. והיום שאפשר לאפות מצות רכות לפני הפסח

The ideal type of *maror* is romaine lettuce that actually tastes somewhat bitter (the stalks and outer leaves are generally better in this regard). If this is unavailable, one may use endive or any romaine lettuce.²⁷ Nowadays, one may not use horseradish to fulfill the mitzvah of *maror*, even in conjunction with lettuce.²⁸ If one so desires, one may eat some horseradish **after** one has finished the lettuce or endive.

The *charoset* should be the consistency of a paste in order to resemble mortar. Some put strips of cinnamon or ginger in order to resemble straw.²⁹

VII. The Four Cups

Red wine is preferable, although white wine may be used if it is of higher quality or one prefers the taste. Grape juice (preferably 100% pure with no added preservatives) is an acceptable substitute for those who dislike wine or cannot drink it for medical reasons.³⁰ Pure wine or grape juice may be diluted with up to 49% water if there is a need to do so or if one prefers the taste that way.³¹

The wine for the first cup should preferably not be *mevushal*.³² This applies only to one who is actually reciting the Kiddush, not to one who fulfills the obligation by listening to someone else reciting Kiddush and answering "Amen."³³ Obviously, adhering to this stringency must not come at the expense of leniency regarding the laws of who may handle non-*mevushal* wine.

ולשמרן בהקפאה, אין כל מניעה אף לאשכנזים מלאכול אותן. ומ"ש הרמ"א (סימן ר"ס סעיף ד') שיש לעשות המצות רקיקין דקין, אין הכוונה שצריך לעשותן קשיחות אלא שאין לסמוך על עיקר הדין שאפשר לעשותן עבות טפח, וכמובן לכל מעיין בדבריו ובמ"ב.

²⁷ עיין בהלכות חג בחג פרק י"ז סעיף ב' ובהערות שם.

²⁸ מאמרו המפורסם של ר"א שפר בחוברת גשר חלק ח'. וראיתי אנשים שאמנם אוכלים חסה אבל שמים עליו מעט חריין כי חושבים שאין טעם החסה מספיק חזק, ובאמת אין לעשות כן, כי אין לאכול דבר מצוה ודבר הרשות ביחד. אבל לאלה הרוצים לאכול חריין כי כן הורגלו מילדותן, פשוט שאין מזיק לאכול קצת חריין אחרי החסה כמה שכתבתי בפנים, אבל מדינא אין בזה שום צורך.

²⁹ הלכות חג בחג פרק י"ח.

³⁰ הלכות חג בחג פרק י"ט סעיף י"א, ועיין הלכות שבת בשבת פרק ז' סעיף כ"ז ובהערות שם. וכתבתי שעדיף בלי חומר משמר כי יש סכרא לפסול מיץ ענבים שאינו תוסס כלל מתורת יין, עיין הלכות יום ביום הל' ברכות כרך ג' פרק ד' סעיף ג'. ואף שיש לדון טובא בזה, קיבלתי מרבתי שיש להחמיר בזה בקידוש הלילה אבל לשאר מילי יש לסמוך על המנהג שמיץ ענבים הוא יין גמור אפילו עם חומר משמר, ואם אינם נביאים בני נביאים הם.

³¹ הלכות שבת בשבת פרק ז' סעיף כ"ח. ומטו משמיהו דהגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להוסיף מים למיץ ענבים כלל, ולכאורה זהו חידוש גדול וצ"ע.

³² כמדומה שהרבה מקפידים להשתמש דוקא ביין בלתי מבושל עבור כל ד' הכוסות. ולא ידעתי למה, שהרי בירושלמי איתא שיין מבושל כשר לד' כוסות. והחומרא להשתמש דוקא ביין בלתי מבושל היא לשיטת הרמב"ם הפוסלו רק לקידוש, אבל לשאר עניינים הוא יין גמור. ותמוה מאד לחשוש רק בד' כוסות לשיטת רש"י והגאונים שיין מבושל ברכתו שהכל, שהרי לית מאן דחש לזה כלל בכל שאר השנה. ועוד שיין מבושל שלנו הוא רק מפוסטר, ואף שהמנהג לתת לו דין מבושל לגבי מגע גוי וקידוש (והגרש"ז"א והגרי"ש"א סוברים שאינו מבושל כלל), כו"ע לא פליגי שברכתו בפה"ג אף לרש"י והגאונים (הלכות יום ביום הל' ברכות כרך ג' פרק ד' סעיף א').

³³ כי החומרא שייכת רק לגבי יציאת ידי חובת הקידוש, וזה יוצאים מבעל הבית, ואיננה שייכת לעצם שתיית ד' כוסות. עיין בהערה הקודמת ובהלכות חג בחג פרק י"ט הערה 24.

The cup should not be chipped or damaged, and should be full but not overflowing. It should easily hold a minimum of 75 milliliters (2.6 fluid ounces) of wine (allowing for potential spillage).³⁴ The first cup of one who recites Kiddush aloud should preferably hold approximately twice that (150 mL or 5 fl. oz.).³⁵ For those who listen to someone else recite Kiddush, the first cup need not be any larger than the others.³⁶

One should drink 75 mL (2.6 oz) of each cup (i.e. the entire cup if one uses the minimum size cup). This amount is sufficient even for the first cup and even for the one who recites Kiddush aloud.³⁷ The absolute minimum to drink is 38 mL (1.4 oz). Some opinions require one to drink the majority of the cup no matter how large it is; therefore, one should try not to use a cup that is much larger than necessary.

VIII. Erev Pesach

One may not consume matzah in any form on the day preceding Passover, unless it has been ground and cooked in liquid. Even egg matzah should be avoided if possible.³⁸ Even “matzot” labeled “not for Passover” should not be eaten on *erev Pesach*; however, they may be eaten prior to *erev Pesach* even by those whose custom it is to avoid matzah starting on Purim or Rosh Chodesh Nisan.³⁹

It is forbidden to consume any food that is not kosher for Passover after 2 halakhic hours before midday. It is forbidden to have any *chametz* in one’s possession past 1 halakhic hour before midday.

It is customary to dispose of some *chametz* by burning. If this is difficult, one may dispose of all one’s *chametz* in any manner (e.g. flushing down the toilet). The *chametz* should be destroyed prior to the recitation of the nullification of *chametz* (*bittul chametz*), so that one destroys *chametz* that one actually owns. The formula for nullification of *chametz* must be recited in a language that one understands, before the time when owning *chametz* becomes forbidden.

³⁴ כשיעור הרמב"ם והגאונים וכן היה מנהג כל ישראל, והיינו אפילו קטן יותר משיעור הגרא"ח נאה זצ"ל. וכן מורה ובא מו"ר הגר"מ וויליג שליט"א. עיין בספרים החשובים מדות ושיעורי תורה, מדות ומשקלות של תורה, והידורי המדות.

³⁵ אע"פ שהעיקר כשיעור הקטן, מהיות טוב ראוי לעשות כמ"ש המ"ב בסימן רע"א להקפיד על רביעית כשיעור הצל"ח (הנקרא בפינו "שיעור חזון איש") בקידוש הלילה שעיקרו דאורייתא (ואף ביום טוב). ודברינו אמורים רק לעניין רביעית, כי לכאורה יש לשיעור החזו"א על מה לסמוך ברוחב האצבעות בזמננו ואולי גם במדות הגוים בזמן חז"ל. אבל בכזית וכביצה ששורש השיעורים הוא השוואה לפירות טבעיות אין מקום לחשוש לשיעור גדול אף בדאורייתא וכמה שכתבתי לקמן במוציא מצה. ואף החזו"א הסכים לזה מעיקר הדין כידוע.

³⁶ שיש מקום להחמיר כשיעור הגדול רק לענין קידוש שעיקרו דאורייתא, וזה יוצאים מבעל הבית, ואילו במצות ד' כוסות עצמה יש להקל לכתחלה כשיעור הקטן. השווה מ"ש לעיל לגבי יין מבושל.

³⁷ ואין לחשוש לשיעור הצל"ח והחזו"א בדברים שהם רק לכתחלה וכמ"ש בהלכות חג בחג פרק י"ט הערה 14 ובהלכות שבת בשבת פרק ז' הערה 39.

³⁸ לחשוש לכתחלה לשיטת הרמב"ם והמהר"ל והגר"א שמצה עשירה אסורה מדינא בערב פסח.

³⁹ הלכות חג בחג פרק י"ד סעיף ב' ופרק א' הערה 15.

IX. Seder Night

Pre-Seder Preparations

When Yom Tov falls on a weeknight, the blessing is recited prior to kindling the candles, regardless of whether they are lit by a man or a woman.⁴⁰ On Friday evening, women follow their usual custom of reciting the blessing after lighting the candles. One should not actively extinguish the match with which one lit the candles; one should simply set it down gently on a non-flammable surface. Many women have the custom to recite the blessing of שהחיינו immediately after they light the candles.⁴¹

On the first night of Pesach (except if it falls on Saturday night), the electric lights and candles should be lit before sundown in honor of Yom Tov.⁴² All preparations for the Seder should be completed before the participants return from synagogue, so that the Seder can commence immediately at nightfall (not beforehand). On the second night (and always on Saturday night), candle lighting and preparations for the Seder may not take place until nightfall. In New York around Passover time, nightfall for these purposes is approximately 45 minutes after sunset.⁴³

Those celebrating Pesach in a hotel should light candles by the table where they will be eating. If this is impossible, they should turn on an electric light in their room (e.g. night light or bathroom light) and recite the blessing thereupon. Under no circumstances may one recite a blessing over candles lit in the designated communal place for candle lighting.⁴⁴

Sefardim (and Hasidim) recite *hallel* with a blessing in the synagogue on Seder night. Some Ashkenazic synagogues, especially in Israel, have adopted the Sefardic custom.⁴⁵ Ashkenazim who find themselves in a synagogue that does recite *hallel* should recite *hallel* with the congregation; however, they should listen to the *chazzan* recite the blessings (before and after) and answer “Amen” rather than reciting the blessing themselves. Ashkenazim may only leave the synagogue prior to the recitation of *hallel* if it will not be noticeable to the other worshippers.⁴⁶

Kaddesh

The head of the household recites Kiddush on behalf on everyone, as on any Shabbat or Yom Tov. Some have the custom that everyone recites the Kiddush aloud together on Seder

⁴⁰ דקיי"ל כאשת הסמ"ע ולא כהשגת המג"א בסימן רס"ג ס"ק ה'.

⁴¹ ראה יישוב המנהג בהלכות חג בחג יום טוב ח"א פרק ב' הערה 62.

⁴² הלכות חג בחג יום טוב פרק ב' הערה 60.

⁴³ במוצאי שבת ויו"ט קפדינן אכוכבים קטנים ורצופים וזה כשהשמש 8.5 מעלות תחת האופק.

⁴⁴ כי אין צריכים שם לאור הנרות כלל וגם אינם מוסיפים כלום לאורית הסעודה. והמברך ברכתו לבטלה.

⁴⁵ בארץ ישראל ניחא טפי, שהאשכנזים אימצו מנהגי הספרדים בכמה עניינים. אבל בחו"ל אני תמה שיש הרבה קהילות אשכנזיות שהחליטו מעצמם לומר הלל בליל פסח, וצע"ג על מה שמכו לשנות ממנהג אבותיהם שבידיהם. ואע"פ שיש ראשונים שכתבו שראוי להנהיג לומר הלל, לא לחנם נמנעו אבותינו ורבותינו בארצות אשכנז מלאמרו בבית הכנסת. ראה הש"פ מועדים וזמנים עמ' נ' טעם נכון בזה.

⁴⁶ אגרות משה אורח חיים חלק ב' סימן צ"ד.

night.⁴⁷ Kiddush (including Havdalah on Saturday night) is recited in whatever position one usually recites Kiddush.⁴⁸

On Saturday night, the blessing over the candle and Havdalah are recited after Kiddush before the blessing of *שהחיינו*. Since the Havdalah candle may not be extinguished, it is recommended to purchase a small Havdalah candle to use as one of the holiday candles. One may also simply use the regular holiday candles for this purpose.⁴⁹

The four cups are drunk without undue pause while reclining to the left (on the back of the chair or the like). Most Ashkenazic women have the practice not to lean during the Seder.⁵⁰

Urchatz

The hands are washed in the same procedure as for bread but without a blessing. Some have the custom that only the leader of the Seder washes at this point.⁵¹

Karpas

Each participant is given a piece of celery (or other non-*maror* vegetable) and dips it in saltwater or vinegar. The general custom is to use a piece that is smaller than an olive, although many are of the opinion that a piece larger than an olive should be eaten.⁵² One should have in mind that the blessing should cover the *maror* as well. One may eat the *karpas* while reclining.

Yachatz

The leader of the Seder breaks the middle matzah and puts the larger piece away for the *afikoman*. The matzos that remain on the table should be uncovered throughout *maggid* except for the points when the cup is raised.

Maggid

The second cup is poured before the four questions. It is unnecessary to rinse the cup before filling the second and fourth cups.⁵³ At this point, the Seder plate is removed from the table or moved to the edge, to be returned after the four questions. Some do not remove the plate nowadays.⁵⁴

⁴⁷ והעיקר שרק בעל הבית יקדש משום ברב עם הדרת מלך, אבל לנוהגים שכל אחד מקדש יש על מה לסמוך. עיין בספר הסדר הערוך פרק נ"א סעיפים ה'–ז'.

⁴⁸ עיין בספר הסדר הערוך פרק נ"א סעיף י"א, וכמדומה שהמנהג כמה שכתבתי בפנים.

⁴⁹ הלכות חג בהג יום טוב ח"א פרק י"ב סעיף ל"ב.

⁵⁰ והרוצות להסב תבוא עליהן ברכה, עמ"ש בהלכות חג בהג פרק כ"ב סוף הערה 13.

⁵¹ הסדר הערוך פרק נ"ד סעיפים י"א–י"ב.

⁵² עיין בהלכות חג בהג פרק כ"ה הערה מ"ט עצה נחמדה לאכול יותר מכזית בינוני שלנו ופחות משליש ביצה. ואע"פ שלענ"ד העיקר לברך ברכה אחרונה על גודל זית בינוני שלנו (ראה מה שכתבתי בהערה על "מוציא מצה" לקמן), מ"מ העושה כעצתו לא משתבש.

⁵³ הלכות חג בהג פרק כ"ה הערה ע"ז.

⁵⁴ הלכות חג בהג פרק כ"ה הערות ע"ג–ע"ה.

Only one child needs to recite the four questions, although customarily all children recite them and the participants in the Seder repeat or sing them afterwards.

One should maintain a good pace during *maggid* so that the children hear as much as possible before falling asleep, and so that there is ample time to enjoy the festive meal and eat the Afikoman before *chatzot* (Halakhic midnight). One is encouraged to continue discussing the Exodus and Pesach topics during the meal and after the Seder is over.

One may fulfill the mitzvah of reciting the Haggadah by listening to someone else recite it, although nowadays the common practice is that everyone recites the Haggadah quietly to themselves along with the leader. Alternatively, each person has a turn to read aloud while the others follow along quietly. The Haggadah should be explained in the vernacular if those present do not understand Hebrew, for it is imperative that one comprehend at least the central parts of the Haggadah.

According to many authorities, the text in the concluding blessing of Maggid is ונאכל שם מן הפסחים even on Saturday night.

Rachtzah

Hands are washed with a blessing.

Motzi-Matzah

All the matzos are held while reciting *hamotzi*, and the bottom matzah is let down before the blessing of על אכילה מצה. One should make sure to eat the volume of half of an egg at this time without undue pause and while reclining, including an olive's bulk each from the top and middle matzos.⁵⁵ One may estimate this amount; there is no need for precise measurements.

One should bear in mind that all the matzah one eats on Seder night is in fulfillment of a mitzvah, so there is no reason for a healthy person to limit him- or herself to the minimum required amount.

One whose matzah intake is very limited for medical reasons may consume just one olive's bulk immediately after *hamotzi* and one olive's bulk for the Afikoman.

One should avoid speaking between the blessing over the matzah and the eating of the *korech*-sandwich.

⁵⁵ אף על פי שאין ספק ששיעור "כזית" באמת הוא כגודל הזית במציאות, קבלתי מהגר"מ וויליג שליט"א שיש להחמיר בדאורייתא כשיעור חצי ביצה הואיל ונפק מפומייהו דהרבה ראשונים, והובא בשלחן ערוך (או"ח סי' תפ"ו). אבל אין צריך להכפיל השיעור כשיטת הצ"ח, עיין מה שכתבתי לעיל בדיני ארבע כוסות.

Maror

The *charoset* should be diluted with wine to a liquidy consistency at this time. A minimum of an olive's bulk of *maror* is dipped into the *charoset*; the excess is shaken off so as not to mask the taste of the *maror*. One eats the *maror* without reclining.

Korech

A sandwich is made with the *maror* and matzah. According to most authorities, the *maror* is dipped into *charoset* and the sandwich is eaten while reclining.

Shulchan Orech

The meal should be festive, but one should make sure to save room for the *afikoman*, which must be eaten before *chatzot* (halakhic midnight).

Tzafun

One half-egg's bulk of matzah is eaten while reclining. It does not necessarily have to be from the piece that was stored away for *afikoman*.

Barech

The cups are rinsed and refilled. The head of the household customarily leads the benching on Seder night.

Hallel

It is an absolute halakhic obligation for both men and women to recite every word of the *hallel*—one should make sure not to doze off.

The sections of *כי טוב יהוה* and *הושיעה נא* are recited responsively (like in shul) if there are at least 3 participants at the Seder. One should drink a full 75 mL (2.6 oz) of the fourth cup. It is ideal to complete *hallel* and the fourth cup before halakhic midnight.

Nirtzah

One should not eat or drink anything until morning once the Seder is concluded, except water or other weakly-flavored non-alcoholic beverages.